

Prentenarchief te weinig bekend

Hoewel er tienduizenden, dikwijls hoogst interessante en fraaie tekeningen, prenten en foto's aanwezig zijn in de prentenverzamelingen van het gemeentelijk archief, telt de lijst van bezoekers niet meer dan circa honderd namen per jaar. Het zijn dikwijls nog dezelfde ook. Omdat wij menen - niet het minst wegens het vele plezier dat wij zelf voor de illustratie van maandblad en jaarboek van deze verzameling hebben - dat een wat frequenter bezoek meer recht zou doen aan deze werkelijk belangrijke collectie, vermelden wij op deze plaats enige gegevens en tips, die een stille hoek van het Utrechtse archief wellicht kunnen helpen verlevendigen.

De prentenverzamelingen bestaan uit drie onderdelen: een topografische atlas, een historische atlas en een ikonografische atlas, waarvan de eerste de grootste bekendheid geniet en ook qua omvang het meest imponeert.

Beginnen wij met de kleinste, dan zien wij dat de historische atlas afbeeldingen omvat die op jaar en datum zijn gerangschikt. De geschiedschrijving in plaatwerk begint ergens in de twaalfde eeuw, toen de stadsrechten werden verleend. Er zijn in de loop der jaren nogal wat foto's uit de Tweede Wereldoorlog uit deze verzameling gebruikt. De kroniek van Oud-Utrecht maakt regelmatig van deze atlas gebruik.

De ikonografische atlas bestaat uit prenten en foto's van personen. Om dit archief van belangrijke Utrechters bij te houden, werkt het gemeentelijk archief o.m. samen met een persfotobureau. Beide verzamelingen verkeren eigenlijk enigszins in de schaduw van de grote, topografische atlas, ofschoon ook in deze meer bescheiden verzamelingen heel belangwekkende gegevens te vinden zijn.

Productieve eeuw

Voor de illustratie van artikelen of scripties komt men dus meestal bij de topografische atlas terecht, die inderdaad met een schat aan plattegronden, tekeningen, foto's en prenten van gebouwen, straten enz. zelden iemand teleurstelt. Vooral de achttiende eeuw is voor de vorming van deze collectie uiterst productief geweest. Kunstenaars als Jan de Beyer (met een enorme productie), Van Liender en Verrijk hebben in dat tijdperk niet alleen voor de documentatie belangrijke, maar ook uit artistiek oogpunt waardevolle bijdragen geleverd. Geen schilderijen overigens; die moeten wij altijd in de musea of bij particulieren zoeken. Aantekening hierbij verdient dat het voor het ge-

meentelijk archief niet zozeer om de kunstwaarde als om de documentaire waarde van de afbeeldingen gaat, wat niet inhoudt dat de kunstwaarde gering zou zijn...

De zeventiende eeuw is veel minder ruim vertegenwoordigd, met als goede representanten overigens Saenredam, Saftleven (beiden met tientallen prenten en tekeningen) en Bloemaert. De afbeeldingen uit de negentiende eeuw zijn eveneens schaarser, met dien verstande dat tegen het einde van Groiman en uit het begin van deze eeuw van de hand van mevr. E. Adriani-Hovy. De grote verzameling prentbriefkaarten toont afbeeldingen van stadsgezichten vanaf \pm 1900 tot nu toe. In de huidige periode leggen enkele kunstenaars en de fotografische dienst van het archief karakteristieke stadsdelen voor het nageslacht vast. Het gaat hen daarbij vooral om de bedreigde punten. Zo zijn bijv. alle singels en de Oudegracht al in foto's of tekeningen vereeuwigd.

Uitvoerige catalogus

Bekijken wij de catalogus van de topografische atlas, dan zien wij talrijke onderwerpen waarvan afbeeldingen bewaard zijn gebleven, zoals: plattegronden van provincie, stad en stadsdelen, uitbreidingsplannen, bijzondere plattegronden, tramlijnen (met de veel gevraagde foto's van antieke trams), stadsgezichten, stadswallen, bolwerken, poorten, torens, het kasteel Vredenburg, bunkers en schuilplaatsen, wegen, havens, bruggen en sluizen, plantsoenen, pompen en fonteinen, beeldhouwwerken, kapittel- en parochiekerken, andere kerken, kloosters enz.

In de rubriek paleizen vinden wij drie paleizen vermeld: het paleis van Lodewijk Napoleon, de Bisschopshof en - wat weinigen zullen weten - het paleis Lofen, een oud keizers- of bisschoppaleis dat achter de Vismarkt heeft gelegen en waarvan nog enkele resten over zijn. Van rijksgebouwen, provinciale gebouwen, de universiteit, buitenplaatsen, woningen en musea belanden wij dan bij de industriegebouwen, waaronder de molens ressorteren. Utrecht had er destijds heel wat meer dan het huidige verwaarloosde restant in de Adelaarstraat. Gasthuizen, bejaardentehuizen en vrijwoningen vormen evenzeer een boeiende en uitgebreide collectie.

Drempelvrees

Bij iedere rubriek behoren één of meer boekjes, waarvan de nummers weer corresponderen met de

Prentenarchief, met v.l.n.r. de toen aanwezige personeelsleden mej. S. G. Touber, mevr. A. A. S. Kamerling-van Haersma Buma en mej. drs. I. J. Soer.

nummers op de prenten, die in grote kasten en mappen zijn opgeborgen. De ervaring leert dat er vrij veel drempelvrees bestaat en angst om het (altijd aanwezige) personeel lastig te vallen. Deze schroom is geheel misplaatst, want de collecties zijn voor iedereen gratis toegankelijk en het personeel ziet het als een deel van zijn taak het publiek terzijde te staan, ook als de bezoekers alleen maar komen om eens wat mooie oude prenten te bekijken.

Er zijn nog meer mogelijkheden, die eveneens te weinig bekend zijn bij het publiek. Zo is het in principe toegestaan de tekeningen, prenten of foto's zonder copyrights in drukwerk af te beelden. Als regel zal de plaat moeten worden gefotografeerd, wat voor weinig geld bij de fotografische dienst kan gebeuren. Voor het maken van reproducties staat deze dienst de modernste apparatuur ter beschikking, wat de mogelijkheid opent werk uit de verzamelingen te laten reproduceren ter verfraaiing van huis- of studeerkamer. Om een indruk te geven van de, alweer zeer schappelijke prijzen: een reproductie van 50 bij 60 centimeter kost f 27,—. Ingelijst is zo'n reproductie een uniek geschenk.

Exposities

Ook hier geldt dat het personeel graag klaar staat, omdat zijn houding in deze een onderdeel vormt

van het algemene streven het archief meer naar buiten te brengen. Daartoe is in september 1968 ook begonnen met kleine wisselexposities in de gangen van het nieuwe archiefgebouw aan de Alexander Numankade 199. Een eclatant succes werd de tentoonstelling Van Romein tot Hoog Catharijn, gehouden in het Catharijne Convent, waar Centraal museum en archief elkaar gevonden hebben in een historische expositie. De binding met de actualiteit (nieuwwbouwplannen) en de persoonlijke inzet van het personeel hebben deze tentoonstelling toen extra reliëf gegeven.

Voor het overige moet gezegd worden, dat de prenten buiten de verzameling nog te zelden te bewonderen zijn. Natuurlijk, het gaat om de documentatie en niet om de kunstwaarde, maar dat neemt niet weg dat een groot aantal tekeningen en prenten als onderdeel van museumtentoonstellingen niet zouden misstaan. Van museumzijde is de interesse nog te gering. Wij zouden ons kunnen voorstellen dat een permanente expositie met wisselende prenten in een der zaaltjes van het Centraal museum, waar toch altijd meer aanloop is dan in het gemeentelijk archief, voor beide partijen een aanwinst zou zijn.

Door de collectie prenten geregeld te wisselen, voorkomt men ook dat ze tengevolge van de inwerking van het licht te zeer verkleuren.

K.